

אזערת "פרי חיים"

בין המצרים תשע"ח

דברים בענינא דיומא מרשכבה"ג מרן ראש הישיבה אילת השחר זללה"ה לוקט ונערך מתוך כתבי יבדל"ח תלמידו - החברותא הגרמי"ש שליט"א לע"נ ידידנו היקר הבה"ח חיים בן ציון ז"ל בן הרה"ג ר' אברהם צבי טויב שיבדלחט"א

זורבן הבית

משיח זאלל שוין קומען...

לפני ימי בין המצרים תשע"ה העלה רבינו את חובת הצפיה לגאולה, ואמר שפעם היו נוהגים לשיר "זאלל שוין זיין די גאולה, זאלל שוין זיין די גאולה, משיח זאלל שוין קומען..."

כמו כן הראה את הגמ' בבבא בתרא דף ע"ה ע"א שמביאה מעשה בתלמיד אחד שנסע בים וראה מלאכים מנסרים אבנים טובות ומרגליות גדולות, ושאלם למה זה מיועד, ואמרו לו שעתיד הקב"ה להעמידן בשערי ירושלים. והענין הוא להראות שכבר מכינים את הגאולה.

ולפני למעלה מעשרים שנה ביקש רבינו שאצלם לו "תיקון חצות" באותיות גדולות, וכך אמר לצלם את הנוסח של תיקון חצות, ולחלקו בכולל, כדי שהאברכים יאמרו תיקון חצות בימים אלו, כמו שהביא המ"ב בסוף סי' תקנ"א בשם האריז"ל.

כַּף הַמֵּתָאבֵּל עַל יְרוּשָׁלַיִם הָאֵם צְרִיבְךָ כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּר אֵלְעָאֵי אִו דִּי כְּזַרְיָא

מסתפק רבינו על זה שאמרו חז"ל בתענית כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, ושאינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה, ומסיימת הגמ' כך היה מנהגו של רבי יהודה ברבי אילעאי, ערב תשעה באב מביאין לו פת חריבה במלח ויושב בין תנור לכירים, ואוכל ושותה עליה קיתון של מים "ודומה כמו שמתו מוטל לפניו". אם כונת הגמ' דדוקא באופן זה "שמרגיש כמי שמתו מוטל לפניו" נחשב מתאבל על ירושלים, כדי שיזכה לראות בשמחה, וא"כ רוב בני אדם שאינם מרגישים כן, לא יזכו ח"ו לתחיית המתים, או כדי לזכות ולראות בשמחתה מספיק מה שמתנהג בדיני אבילות כמו שתיקנו חז"ל.

וסיפר רבינו כמה היו בדורות קודמים בוכים על החורבן, והיו מתאספים בימים אלו בשעה 12 בצהריים בבתי כנסיות, ויושבים על הארץ, ואומרים תיקון חצות, וכן באמירת הקינות היו בוכים ממש. אך נחלשו הדורות, וכל שחיים יותר בהרחבה, בבחינת ואכל ושבע ודשן, ממילא מרגישים פחות את צער החורבן.

שמחה וצער כאחד

הביאו בשם מרן החזו"א זצוק"ל ששאלו אותו כיון שאין נבואה שורה אלא מתוך שמחה, האיך כתב ירמיהו הנביא מגילת איכה, הרי היה שרוי בצער על חורבן הבית. ואמר החזו"א דאי"ז סתירה. ונשאל רבינו האיך אפשר להבין כזה דבר. וחשב ואמר - כשנמצאים בדרגה גדולה כזאת, זה שייך. סתם ולא פירש.

מי ראוי להתאבל על ירושלים?

בַּיָּאִיר כַּיְיָנוּ מַאֲצֵה עַם אֲלֵי־צַר וְצָרִיכָא הַמֵּתָאבֵּל בְּ"ק דְּנ"ו ט"ו

הגמ' מביאה אליעזר זעירא הוה סיים מסאני אוכמי [לבש נעליים שחורות] וקאי בשוקא דנהרדעא [ועמד בשוק בנהרדעא], אשכחיהו דבי ריש גלותא ואמרו ליה מאי שנא הני מסאני, [שאלו אותו למה לובש נעליים אלו] אמר להו דקא מאבילנא אירושלים [אני מתאבל על ירושלים]. אמרו ליה את חשיבת לאיתאבולי אירושלים [האם אתה חשוב כדי להתאבל על ירושלים?] סבור יהורא הוה אתיוה וחבשוה [חשבו שנוהג בגאווה והכניסוהו למעצר], אמר להו גברא רבה אנא [אני אדם גדול, פי' ואני ראוי להתאבל על ירושלים], אמרו ליה מנא ידעינן [האיך נוכל לידע שזה נכון], אמר להו או אתון בעו מינאי מילתא או אנא איבעי מינייכו מילתא, אמרו ליה בעי את. אמר להו האי מאן דקץ כופרא מאי משלם וכו' שדרו קמיה דשמואל אמר להו שפיר קאמר לכו בששים ושבקוהו:

והנה כפי שרואים במעשה הזה ובעוד הרבה מקומות בש"ס, מוכיח רבינו שכשאומרים חז"ל "גברא רבה" הכונה היא שהוא תלמיד חכם גדול - היינו למדן, ולא בעניני צדקות וכדו', דהא כשרצו לבדקו אם הוא גברא רבה הי' המבחן בשאלה הילכתית, וכן לעיל דף מ' ע"א כששייכת רבא לר"נ את רב אחא בר יעקב דאדם גדול הוא, ואמר ליה לכשיבא לידך הביאהו לידי, כי אתא לגביה אמר ליה בעי מינאי מילתא, בעא מיניה שור של שני שותפין כיצד משלמין כופר וכו', ולא דיברו בעניני חסידות ופרישות או בעניני מדות, והרבה יש להאריך בזה.

ונשאל רבינו מה הפשט במעשה כאן, מה נוגע אבלות ירושלים ללמדן, האם מי שתלמיד חכם יותר גדול, צריך להתאבל יותר על ירושלים. ואמר רבינו "עַר לְעֹנְנֵי הָאָפֶק יַעֲדֶר וְאֵךְ טִיף, נִישֵׁט פּוֹן אוֹיְפֵן אֶן" למדן לומד כל דבר בעמקות, לא מלמעלה. וממילא מבין יותר את עומק האסון בחורבן ירושלים, וראוי להתאבל יותר. ועל דרך זה הביא רבינו מש"כ בספר התרגשות הלב בשם מרן הגר"י סלנטר זצוק"ל שתמה על מי שלומד במהירות, "איך יוכל להיות לו יראת שמים"? והאריך בזה רבינו בכמה שיחות.

~ ~ ~

האם אפשר לעורר ישנים ע"י שירה בפה

שאלה: מבואר בגיטין דף ז' ע"א דמשחרב בית המקדש אסור לישון ולקום מתוך זמרה, ונפסק בשו"ע סי' תק"ס, השאלה אם זה רק בכלי שיר או גם שירה בפה אסור, ונפק"מ להעיר ישנים על ידי שירה בפה.
תשובה: מסתבר דרק בכלי אסור. [ואם הי' אסור בפה אין חילוק בין ניגונים, וגם ניגון אלי ציון של תשעה באב אסור.]

~ ~ ~

בין המוצרים

בשלשת השבועות כל דבר הוא יותר קשה, מי שיש לו כאבים כל השנה, בשלשת השבועות זה יותר קשה. והסיבה לזה? כי למעשה היו צריכים להצטער על חורבן בהמ"ק, ואם לא מצטער על החורבן, נותנים לו צער אחר. כי צער שנגזר אי אפשר להתפטר ממנו, ואם לא מצטער על החורבן עושים שיצטער על משהו אחר.

תמוז תשס"א

~ ~ ~

בימי בין המצרים כתב השו"ע בסוף סי' תקנ"א שלא לילך יחידי מד' שעות עד ט' שעות, אך אם הולך לדבר מצוה א"צ להיזהר בזה, [וכמו שאומרים בשם החזו"א לענין חתן]. וגם ההולך לקנות מזון הוי צרכי מצוה, כי צריך לאכול כדי שיוכל ללמוד, וצריך ליזהר רק שלא לילך סתם בלי מצוה.

~ ~ ~

ליל י"ז בתמוז שחל במוצש"ק

בנוגע לצום י"ז בתמוז, שחל השנה במוצש"ק אמר רבינו דאפילו שכתב המ"ב דבעל נפש יתחיל מבעוד יום, אך סעודת מלוה מלכה חשובה יותר. כי היא מצוה חשובה מאד. ואף אשת הגר"א שקבלה תענית הפסקה, אמר להעיר אותה כדי לאכול מלוה מלכה. ואמנם בני אדם מזלזלים במצוה זו. וכידוע שהקפיד רבינו מאד לאכול סעודת מלוה מלכה קודם חצות. וכן אמר בשם מרן החזו"א זצוק"ל כי אותם שמסתפקים באכילת מזונות, עוד יתחרטו על כך.

~ ~ ~

תשעת הימים

פֶּלֶאן לַחֲזֵק אֵת לַיְמֵי הַתּוֹרָה וְאֵת עֲמַלֵי הַתּוֹרָה

שאל ידידינו היקר הרה"ג רבי אלחנן ויסבורד שליט"א את רבינו אם ימים אלו של תשעת הימים הוא זמן ראוי ליסוע לחוץ לארץ כדי להקיש על לבן של אחינו הנגידיים להחזיק עמלי התורה. אמר לו רבינו: עכשיו זה הזמן! כמו שכתוב שהחורבן היה "על עזבם את תורת"י, א"כ צריך לחזק את לימוד התורה, ולהחזיק את עמלי התורה.

~ ~ ~

דינים והנהגות לתשעת הימים

~ שיעור זמן לבישה להכין את הבגדים שיצאו מתורת מכובסים, אמר דבמקום שמזיעין הרבה, סגי בכמה רגעים. וכן אפשר ללבוש כמה בגדים זה על גבי זה. [אך יזהר לא ללבוש או יפשוט שני בגדים ביחד, דקשה לשכחה. א"ה דבר זה דגם "פשיטת" שני בגדים כאחד, קשה לשכחה, לא נזכר במ"ב, אך ציין רבינו לעצמו שראה בספרו של האדמו"ר מקארנא זצוק"ל חידוש זה, ובזכרוני שגם הי' מקפיד בעצמו על זה].

~ מורה רבינו לעניני ניתוח וכדו', שכל שאינו נחוץ מאד לעשות בתשעת הימים, יראו לדחותו לאחר מכן, ואפילו במקום שהיה חשש התדרדרות קצת, העדיף רבינו לדחות.

~ כמו כן חיסון רגיל שעושים בטיפת חלב לילדים, אמר לדחות לאחרי ת"ב, ואף אם בגלל זה ידחה לעוד כמה חדשים.

~ שאלה: האם מותר לקנות תפילין חדשות בתשעת הימים. תשובה: אם צריך מותר.

~ בשמחת הבר מצוה שנערכה בתשעת הימים לנין רבינו – הבה"ח מנחם ניי"ו בן ידידנו המופלג הרה"ג ר' גדלי' הוניגסברג שליט"א שאלו בני כתתו היקרים שיחיו, אם יכולים לשיר את הגראמען – החרוזים שנוהגים לשיר לחתן, והתיר רבינו, ואמר שעיקר האיסור הוא עם מוזיקה.
 ~ בברכת החודש אמר רבינו להכריז ראש חודש "מנחם – אב".
 ~ מסיבת חתן לחבריו בישיבה לאחר השידוך, הנקרא סנטוכ"י, התיר לעשות בתשעת הימים, ואף שירה בפה ולרקוד "מעט".

~ ~ ~

לדחות הסיום בתוך תשעת הימים מיום א' למשנהו
 דעת רבינו שאם סיימו את הלימוד במסכתא קודם תשעת הימים, לא מועיל להשאיר מעט בסוף, ולסיים בתשעת הימים, כיון שלמעשה כבר גמרו את הלימוד במסכתא לפני כן. ונשאל רבינו באחד שגמר את המסכת בימי תשעת הימים, אם יכול לדחות את הסיום ליום אחר בתשעת הימים, ואמר דשפיר דמי ויכול לעשות סעודה עם בשר ויין, כיון דממ"נ גמר את המסכתא בתוך תשעת הימים.

~ ~ ~

סעודת סדר משניות הוי סעודת מצוה
 כמו כן נשאל אם סעודה שעושים על סיום סדר משניות, נחשב ג"כ סעודת מצוה, שיהא מותר בבשר ויין, והשיב שכן.

~ ~ ~

שבת חזון

טעימה מעט מתבשילי שבת הברשיים בערב שבת חזון, מותר, דלאו שם "אכילת בשר" עלה.

~ ~ ~

לבישה ופשיטת בגדי שבת בשבת חזון
 בנוגע לנידון מתי יכולים ללבוש בגדי שבת בערב שב"ק חזון, אם מותר ללבוש רק סמוך לשבת ממש, וכן אם צריך לפשוט את הבגדי שבת מיד במוצאי שבת. אמר שתלוי כל אחד לפי דרכו בשאר שבתות השנה, ואם דרכו ללבוש בגדי שבת מוקדם, וכן נשאר עמהם כמה שעות אחרי יציאת השבת, שרי לעשות כמנהגו, דכל זה בכלל כבוד שבת.

~ ~ ~

בבריסק נהגו בשבת חזון לשורר לכה דודי בניגון עצוב – דומה לניגון אלי ציון ועריה.

~ ~ ~

שתיית יין הבדלה בתשעת הימים

במוצש"ק חזון לענין שתיית יין הבדלה, קשה לסמוך על שתיית תינוק מכמה טעמים, וכיון שאינו אלא חומרא דהא מעיקר הדין יין של מצוה מותר לשותות, עדיף שיבדיל על מיץ ענבים, שאינו ראוי לגבי מזבח וקיל טפי לשותותו בתשעת הימים, וישתה המבדיל בעצמו. [ונהירנא שלפני כשלשים שנה, שהיה רבינו מבדיל בישיבת גאון יעקב במוצש"ק לאחר השיחה, חזר על עצמו הדבר כמה פעמים, שבמוצאי שבת חזון ביקש מתחילה שיביאו תינוק – כמדומני כבן תשע ויותר, ולבסוף כשסיים הבדלה שתה רבינו בעצמו את הכוס].

כמו כן מי שצריך לאכול בתשעה באב שחל ביום א' וצריך להבדיל, היות ודעת החזו"א דבארץ ישראל שמצוי יין אין חמר מדינה, ממילא יבדיל כנ"ל, וגם אשה שצריכה לאכול תעשה כן. [ופעם הורה לאשה שהיתה צריכה לאכול בת"ב, להבדיל על א' ממניי המשקאות, כמו מיץ תפוזים, ולא דוקא טבעי, רק שהוא משקה חשוב].

~ ~ ~

לימוד בשב"ק ערב ת"ב אחר חצות

בנוגע ללימוד בשבת קודש ערב ת"ב, לאחר חצות, אמר רבינו שלא לבטל תלמוד תורה דרבים.

~ ~ ~

האין החמיר הרמ"א בבגדי שבת ובלמוד בערב ת"ב יותר מבשר ויין

שבת חזון ואפילו שבת ערב תשעה באב מותר בבשר ויין, ובכל זאת לדעת הרמ"א אין לובשין בגדי שבת. וצ"ב מה הטעם הרי בגדי שבת אינו אסור מדינא דגמרא, ובשר ויין הוא מדינא דגמ' וחמיר יותר, והאיך על בגדי שבת החמירו יותר ואסרו אפי' בשבת חזון.

וכן קשה על מה שהחמיר הרמ"א שלא ללמוד בשבת ערב תשעה באב לאחר חצות, ובשר ויין מותר לאכול עד סמוך לשקיעת החמה, הרי גם בשר ויין יש בהן שמחה ומותרין בהן, ולמה תלמוד תורה אסור. והורה דשרי למסור דף היומי, בשבת קודש אחר חצות. [ואינני זוכר, אם גם בשבת שחל בו ת"ב, כשנה זו, התיר, או רק בשבת "ערב" ת"ב].

תשעה באב

דינים והנהגות לתשעה באב

~ בענין קדיש לאחר הקריאה בת"ב שחרית, שאלו לרבינו אם לומר את הקדיש לאחר ההפטרה, כמו שתמה הגרעק"א בגליון השו"ע סי' תקנ"ט על המנהג שמפסיקין עם הקדיש בין הקריאה למפטיר ע"ש. ואמר שלא לשנות מן המנהג, ומסתמא גם רעק"א לא בא לשנות למעשה.

~ סיפר לרבינו הרה"ג ר' גדלי' הוניגסברג שליט"א ששמע ממרן שר התורה שליט"א בשם מרן החזו"א צוק"ל דמה שאומרים על הגאון בעל צפנת פענח שהיה לומד בת"ב ואמר דגיהנום זה שלא ללמוד קשה לו יותר, אי"ז נכון, אלא דעתו היה שסמך על הירושלמי שהביא הבית יוסף דמי שלהוט אחר הלימוד מותר לו ללמוד. ומה שאמרו כאילו זלזול בדין זה, אמר החזו"א דגיהנום זה שניתן למי שלומד בתשעה באב, הוא אותו גיהנום נורא שניתן למי שעובר על דין אחר בשולחן ערוך, ושמע רבינו ואמר שזה פשוט.

~ ומצד שני למי שטוען שאין לו שום הנאה מללמוד, ונקרא בידידש האפ קומען נישט, העיר רבינו דבכל זאת הרי בפסוק כתוב פיקודי ה' ישרים משמחי לב.

~ העיר דאין "חיוב" לקרות איכה בשחרית.

~ סיפרו לפני רבינו מעשה שהיה בירושלים בישישה אחת שהיתה צריכה לאכול ביום כיפור מפני פיקוח נפש, אך לא רצתה לאכול באמרה - כבר קרוב למאה שנה שאני צמה ביום כיפור, ולמה להפסיק. ונתן מרן המהרי"ל דיסקין צוק"ל עצה היות והיתה סגי נהור ולא היתה יודעת להבחין בין יום ללילה, שיבואו אצלה בשעות הבוקר ויתקעו בשופר ויאמרו לשנה הבאה בירושלים, וממילא תחשוב שכבר נסתיים יום כיפור ותאכל.

ומיד הסתפק רבינו מה הדין אם יעשו כזה דבר לאדם בריא, שיטעוהו שכבר הגיע הלילה, מי יעבור איסור. והעלה דבודאי המכשילו עובר איסור, רק אפשר שזה יותר חמור מסתם לפני עור, וכמו שהאריך רבינו בכתובות דף ג' ע"ב במי שמאיים על חברו שיהרגהו אם לא יעבור עבירה, שהעושה העבירה הוא אנוס, דאפשר שזה נחשב כאילו המאנס עשה את העבירה, ואפשר שגם בענייננו כן.

~ ביציאה מבית הכסא בת"ב ויוה"כ, מותר לרחוץ שלש פעמים על כל יד, [כמובן רק עד קשרי אצבעותיו], דאחרי שרחיצה הראשונה מותרת מן הדין, אין איסור ברחיצה נוספת שאין מוסיף בזה כלום, דאין רחיצה אחר רחיצה.

~ שאל ידידינו היקר הגאון ר' יצחק צפתמן שליט"א על מש"כ הרמ"א דלאחר חצות היום בת"ב יכולים לשבת על כסא, מה יהיה במי שאוחז עדיין באמצע אמירת הקינות, האם צריך להמשיך לישב על הארץ, או יכול לישב גבוה על כסא.

והשיב לו רבינו דאמירת "קינות" צריכות להיאמר בישיבה ע"ג קרקע, גם אחרי חצות.

~ ~ ~

אם יש חיוב ללמוד בת"ב דברים המותרים

על מה שדנו אם כשאסרו ללמוד בתשעה באב רק דברים המותרים, היינו שאין חיוב תלמוד תורה בתשעה באב, או חיוב תלמוד תורה במקומו עומד, וחייב ללמוד דברים המותרים בת"ב. אמר דבודאי יש חיוב תלמוד תורה בת"ב ללמוד דברים המותרים, וממילא יש איסור ביטול תורה.

~ ~ ~

איך שייך לשמוח בימים אלו

שאל הנגיד אשר לבו רחב לתורה ומצות הרב אברהם נ. וולפסון שליט"א האיך שייך לקיים בימים אלו ובפרט בתשעה באב עצמו, עבדו את ה' "בשמחה", הרי הם ימים שהחובה בהם למעט בשמחה ולנהוג מנהגי אבלות. אמר לו רבינו דהשמחה במצות היא בעצם מה שזוכה לקיים את רצון ה', ולא מהדברים שעושה, וזה שייך גם כשנהוג אבלות, דשמח בזה שמקיים רצונו ית"ש שציוה להתאבל על ירושלים.

~ ~ ~

להרגיש אבילות על החורבן

הדגיש רבינו כי תשעה באב שונה משאר תעניות שבהם יש רק דין "תענית", משא"כ בת"ב חוץ מהדין תענית, יש דין בפני עצמו של "אבילות" ועל זה נאמרו כל הדינים.

אך התלונן רבינו כי אמנם מקפידים לקיים כל דיני אבילות, לא יושבים על ספסל, ולא אוכלים שתי תבשילין בסעודה המפסקת וכו', אבל "להרגיש אבילות" על החורבן, מי מרגיש?

אק הוסיף רבינו פניאת פיאור נכות: אמנם כיום אפילו באבל אמיתי על א' מהקרובים רח"ל, ג"כ לא רואים שמצטער כ"כ, וכפי שרואים כשבאים לנחם, שאין מצוי מי שמתאבל באמת...

יתן הוסיף רבינו פניאת פיאור נכות, פניאת פיאור נכות, פניאת פיאור נכות